

A vagyoni személyiségi jog: A személyiségi jog vagyoni és személyi viszonyainak monizmusa a tárgyasítható személyiségi jegyek vonatkozásában²

I. Bevezetés

A személyiségi jogok kereskedelmi forgalomban való részvétele, vagyoni értékminőségének hangoztatása egyre inkább megjelenik a jogirodalomban, egyre többen emelik ki egyes személyiségi jegyek gazdasági potenciálját, illetve a személyiségen általánosan fennálló vagyoni érdeket.³ Első látásra úgy tűnhet, hogy a magyar joggal a személyiségen fennálló vagyoni érdek elismerése dogmatikailag nem megalapozott, annak ellenére, hogy a német jogban a személyiség ún. vagyoni vonatkozásai közel 20 éve elismerést nyertek, s kiforrott joggyakorlattal rendelkeznek. A német jognak ezen fejleményei kevésbé ismertek, annak ellenére, hogy vívmányait a Ptk.⁴ tartalmazza. A Ptk. ugyanis elismeri a személyiség vagyoni vonatkozásait, törvényi szintre emeli a német jog eredményeit. A törvény ezt azáltal éri el, hogy a személyiségi jog önálló szankciójává emeli a kártérítést, a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését. Mindkét jogkövetkezményből következik ugyanis az, hogy a személyiségi jog megsértése vagyoni hátrány okozásával, a jogosult vagyoni érdekkörének megsértésével kell hogy történjen.

Külön érdekes az, hogy az e tekintetben relevanciával bíró irodalomban nem találhatunk arra vonatkozóan utalást, hogy a jogalkotó a német szabályozást, s bírói gyakorlatot vette figyelembe. Sem a Szakértői Javaslat,⁵ sem a 2009. évi Ptk. magyarázata,⁶ sem a Bizottsági Javaslat,⁷ sem a Ptk. kommentárja nem utal erre,⁸ a jogirodalom sem tér ki ezekre úgy, mint koncepcionális újítás,⁹ azonban a szabályozás mégis erre épül.¹⁰ A vagyoni érdekkörre, annak megsértésére való utalás nem kerül kibontásra, annak szabályai feltárással nem kerülnek. A személyi érdekekkel keveredő vagyoni érdekkör pozitív jogban való megjelenése minden előzmény nélkül épült be a magyar jogrendbe, hasonlóan az 1900-as általános polgári törvénykönyv tervezetének személyi eszméjével, azzal, hogy abból nem lett pozitív jog, s a személyiség védelmének szokásjogi megjelenésére közel 27 évet kellett

¹ dr. Schultz Márton LL.M., doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. E-Mail: schultzmarton@gmail.com.

² A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

³ Pl.: Görög Márta: Néhány gondolat a Ptk. személyiségi jogi katalógusához. In: Görög Márta – Hegedűs Andrea (szerk.): *Lege duce, comite familia. Ünnepi tanulmányok Tóthné Fábíán Eszter tiszteletére jogász pályafutásának 60. évfordulójára*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2017. 141. o.; Takó Sándor: Az emberi képmás filmalkotási és filmterjesztési célú felhasználásának személyiségi jogi vonatkozásai. In: Görög Márta – Menyhárd Attila – Koltay András (szerk.): *A személyiség és védelme*. ELTE Eötvös, Budapest, 2017. 309. o.

⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.).

⁵ Vékás Lajos (szerk.): *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Complex, Budapest 2008.

⁶ Gárdos Péter (szerk.): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Törvénytársaság, Budapest, 2009.

⁷ Vékás Lajos (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági javaslata magyarázatokkal*. Complex, Budapest, 2012.

⁸ Vékás Lajos: *A Polgári törvénykönyv magyarázatokkal*. Complex, Budapest, 2013.

⁹ Vékás Lajos: *Az új. Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései*. Magyar Jog 2008. 65. 71. o.

¹⁰ Vékás Lajos: *Über die Expertenvorlage eines neuen Zivilgesetzbuches für Ungarn*. In *ZeUP* 2009, 536, 551. o.

várni.¹¹

A vagyoni érdek elismerése, annak szabályai a kifejezetten személyi jellegűnek tekintett jogosultság felett nem generált különösebb vitát a jogirodalomban. Ez a vagyoni érdek nem mindig sajátja a személyiségi jognak, ami azt is eredményezi, hogy az említett szankciók, általános deklarációjuk ellenére nem mindig lennének alkalmazhatóak.

A dolgozat a vagyoni személyiségi jog és az általános személyiségi jog működésére koncentrálna, éppen azért, mert a kodifikáció a vagyoni értékminőséggel járó fontos kérdésekkel egyáltalán nem foglalkozott, így e jogról lényegében semmit nem tudunk. Jelen dolgozatban a saját dogmatikai rendszeremben kíséreltem szemléltetni azt, mikor állapíthatjuk meg e vagyoni érdekkört, s hogyan modellezhető a vagyoni személyiségi jog jogellenes tárgyiasítással megvalósuló megsértése. A vagyoni személyiségi jog általam elképzelt karakterisztikumában nem tisztán személyi jellegű. A személyiségi jogi alapállapotából ugyanis dologiasul, tárgyiasul,¹² s tetten érhető rajta a versenyjogi pillanat is,¹³ amely által a hagyományos személyiségvédelemből kikerül, s más eszmei javakkal, szellemi alkotásokkal kerül szorosabb kapcsolatba.

A személyiségvédelem modern piacgazdasági viszonyokban nem értelmezhető csak eszmei értéként, érdekként, ugyanis az áruk kelendősege fokozásának, a gazdasági versenynek, a kereskedelemnek olyan új mechanizmusai jelentek meg, amelyek személyiségi jogi jogsértésként értelmezhetőek, és a személyiségi jog jogosultjának vagyoni hátrányt jelenthetnek. A személyiségi jegyek kereskedelmi célú felhasználása a piacgazdaság korábbi időszakában, a két világháború közötti magyar bírói gyakorlatban is jelentkezett, jogintézményi kiépülését ugyanakkor a szocialista időszak megszakította.

A kereskedelmi felhasználás nemcsak valóság, hanem érdek is. Érdeke elsősorban a vállalatoknak és a sajtónak a profit növelése. Ha a személyiségi jog jogosultjának a jog nem biztosít védelmet személyisége kereskedelmi irányú felhasználásával szemben, úgy jogait csorbítva jutnak mások vagyoniilag is mérhető előnyhöz.¹⁴ Ez az állítás akkor is igaz, ha ezzel a személyiséget bizonyos vonatkozásban jogi szempontból "el kell dologiasítani", ha a kellő jogvédelem, a személyiség hathatós védelme ezáltal tud csak megvalósulni.¹⁵ Ez az eldologiasítás alapvetően az örökölhető, átruházható személyiségi jogi vonatkozások elismerését jelenti. A jogsértések ellentételezéseként a magánjog elveinek megfelelő, a felek érdekeltolódását kompenzáló jogkövetkezményekre van szükség, így elsősorban az alaptalan gazdagodásra, és a licenccanalógiára helyeződik a hangsúly. Ezen szankciók alkalmazásának azonban dogmatikai előfeltétele annak elismerése, hogy van olyan alanyi jogi vonatkozás, amelynek megsértése ezen (vagyoni) szankciókat indukálja. Jelen tanulmány ezen tényálláselemeket, a személyiség "dologiasítható" vonatkozásait vizsgálja, nem célja az átruházás és a vagyoni jogkövetkezmények bemutatása.

Ahhoz, hogy a személyiségi jogok vagyoni vonatkozásainak létéről kellő mértékben tanúbizonytságot tudjunk tenni, röviden bemutatjuk a lényeges külföldi álláspontokat, a más

¹¹ Legeza Dénes: A kiadói szerződés története. A reformkortól 1952-ig. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2018. 120. o.; Schultz Márton: Személyi és vagyoni érdekek különválása a névjog területén. Kézirat, megjelenés alatt.

¹² A személyi és dologi pillanat különválása cégnév esetén természetes személy nevével való összehasonlításban Schultz Márton: A cégnév szellemi tulajdon jellege és viszonya a személyiségi jophoz. In: Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2018. 55. o.

¹³ Utalás Elster trialista jogelméletére I. Elster, Alexander: Urheber- und Erfinder-, Warenzeichen- und Wettbewerbsrecht (Gewerblicher Rechtsschutz), Walter de Gruyter & Co., Berlin und Leipzig, 1928.

¹⁴ Menyhárd Attila: Forgalmképes személyiség? In: Menyhárd Attila - Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.): Személy és személyiség a jogban. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 78. o.; a német jogelméletben ennek megalapozására, amelyet a német legfelső bírói fórum is felhasznált a személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerésére: Götting, Peter, Horst: Persönlichkeitsrechte als Vermögensrechte. Paul Siebeck, Tübingen, 1995.

¹⁵ NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich.

jogintézmény keretében biztosított személyiségi jogi védelmet, illetve a személyiség tárgyiasítható jegyeit, az azzal kapcsolatos jogi tényeket. A személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak terjedelme, tartalma, természete, működési mechanizmusa nem annyira esetleges, sokkal inkább egy meghatározott, leírható logikai rendszer szerint működik.

II. A személyiségi jog immateriális jellege

Ahhoz, hogy a személyiségi joghoz kapcsolódó bizonyos vagyoni vonatkozások elismerésre kerüljenek, elsősorban azon dogmát kell vizsgálnunk, mennyiben jelent egyedüli igazságot a személyiségi jog nem vagyoni jogként való felfogása. Ezzel kapcsolatban célszerű a magyar jogban fellelhető más osztályozási módozatokat, illetve a nem vagyoni jellegből adódó értelmezési anomáliákat kiemelni.

II.1. A nem vagyoni jelleg térhódítása

A magyar polgári jogban a szocializmussal, a szovjet polgári jogban fellelhető vitákkal kapcsolatban, illetve a polgári jog árucseré viszonyként való felfogásával merült fel a személyi védelmet szolgáló javak védelmének kérdése a vagyoni viszonyokkal való szembeállításában, amely ezután a jogterület egészének minőségét és felfogását meghatározta. A személyiségi jogok létét lényegében a vagyoni viszonyok mellett legitimálni kellett,¹⁶ s ezért kúszott az előtérbe annak nem vagyoni jellege a testetlen jelleggel szemben. A személyiségi jogok vagyoni jogokkal való kapcsolata nem új keletű, már a 20. század elején rendelkeztek ilyen vonatkozásokkal, ahogy *Sólyom László* is utal rá, „a történelmi összefüggések az általános személyiségi jog példáján figyelhetők meg a legjobban. Ennek közvetlen gazdasági vonatkozásait nem szokás említeni; sőt, ezt a jogot sokszor teljesen elfedi a materiális értékekkel szembeállított "személyiség" ideológiája.”¹⁷

A személyiség védelme elsősorban a testetlen-testi tárgyak viszonylatában jelentkezett. A legtöbb esetben problémamentesen alkalmazható azonban a személyiségi jog személyi viszonyokra való redukálása, mert az abszolút szerkezetből eredő szankciók így is alkalmazhatóak, másrészt a vagyoni vonatkozások nem tisztán jelentkeznek, hanem a személyi, belső-érzületi elemekkel vegyülve. A szankció oldaláról a nem vagyoni kártérítés (illetve a sérelemdíj) jogintézménye is e jogok személyes, pénzben kifejezhető oldalára helyezte a hangsúlyt. A nem vagyoni jelleg kiemelése a testetlen, személyhez kapcsolódó jelleg helyett ahhoz vezetett, hogy a joggyakorlat a személyiségi jogi viszonyok esetén csak azok nem vagyoni oldalát értékelte, másrészt ahhoz, hogy az e logikai rendszerbe nem illő eseteket sajátos módon értelmezte.

Meglepő módon a polgári jogi kodifikáció során sem merült fel a személyiségi jogok vagyoni vonatkozásaival kapcsolatos kérdések,¹⁸ amelynek okán az analógia alapját képező valóságos törvényi hézagról beszélhetünk. A kodifikáció elsősorban a szellemi alkotások jogi mivoltára, a sérelemdíj jogintézményére, illetve a know-how-val kapcsolatos kérdésekre koncentrált, annak ellenére, hogy az amerikai jog, illetve a kontinentális jogrendszerek közül a német jog is speciális védelmi rendszerrel rendelkezik a személyiség kereskedelmi kihasználásával szemben.

¹⁶ Vö. Eörsi Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái. Akadémiai kiadó, Budapest, 1965. 27. o.; Petrik Ferenc: A törvényszerkesztő dilemmái. HVG-ORAC, Budapest, 2008. 176. o.

¹⁷ Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983. 21.

¹⁸ Kivétel a személyiséghez kapcsolódóan, különösen a kereskedelmi név esetén az átengedésre l. Faludi Gábor: A licencia szerződés. In Polgári Jogi Kodifikáció 2008/2. 12. o.

II.2. Az immateriális jelleg

A személyiségi jog történeti kialakulása vonatkozásában a nem vagyoni jelleg kizárólagossága vitatott.¹⁹ A vagyoni viszonyokra való kiterjesztés kísérlete több szerzőnél tetten érhető,²⁰ a személyiségi jog nem vagyoni, azaz személyi viszonyként való felfogása azonban továbbra is uralkodó álláspont. A személyiségi jogok vagyoni vonatkozásainak jogrendszerben való elhelyezése kapcsán a hazai jogelmélet a dologi jogokkal való kapcsolatot²¹ és a szellemi alkotásokhoz fűződő viszonyt vizsgálja.²² A dologi jogokkal való rokonítás ugyanakkor csak a személy testével, fizikai megjelenésével kapcsolatos személyiségi vonatkozások tekintetében érkelhető: ugyanis ezek egyedül azok, amelyek a dologi jogok mintájára testi tárgyként a fizikai valóságban jelentkeznek. A személyiség más vonatkozásai, a szellemi alkotásokhoz hasonlóan immateriális, eszmei jogtárgyak, amelyek "empíria felettségükben"²³ a dologi jogokkal való összehasonlítást ily módon nem támogatják. *Meszlény Artur* a személyiségi jog, a szerzői és iparjogvédelmi jogok közös tulajdonságának a testetlen, immateriális jelleget tekintette, különbözőségnek azt, hogy a személyiségi jog a személytől elválaszthatatlan, míg az utóbbiak attól vagy teljesen vagy részlegesen elválaszthatóak.²⁴ Más fogalomhasználattal ezt az álláspontot képviseli *Szladits Károly* is.²⁵ Az elválaszthatóság szempontjából a szellemi alkotásokhoz való viszony vizsgálata így sokkal észszerűbbnek tűnik, hiszen az immateriális, testetlen jelleg közös.

A személyiségi eszme megjelenésekor a személyi, eszmei viszonyokon túl teljesen elfogadott volt, hogy a személyiségi jogok vagyoni viszonyokkal is kapcsolatba kerülnek, vagyoni értékkel bírnak.²⁶ A vagyoni érték általában megilleti a személyiségi jogot. *Almásy Antal* szerint "ez az érték majd erkölcsi, majd vagyoni jelentőségű. Valahányszor a megjelölési jog ily eredménnyel is jár, aminek gyakori példáit a színészek, művészek, írók nevének, az ismert cégek áruinak reklám használatánál és hasonlóknál észlelhetjük [...]"²⁷.

Nem lehet felróni azonban a korabeli jogirodalomnak azt, hogy a személyiségi jog elismerésének zászlajára a természetjogot, az embert megillető "pusztán az észből kivilágító jogokat"²⁸ mint az egyén jog felettségét, materiától független vonatkozásait emelte ki elsősorban, s ezzel próbálta legitimálni újdonságát. Hazánkban a személyi vonatkozás legkövetkezetesebb keresztülvívője *Balás P. Elemér* volt, aki a személyiségi jogokat a kizárólag az embert megillető nem vagyoni jogokként határozta meg.

A személyiségi jog azonban nem korlátozható személyi viszonyokra, hanem kifejezetten vagyoni érdek védelmét is szolgálja, illetve kialakulásában is erősen hatott rá a vagyoni jelleg, amelynek okán a személyiség joga olyan immateriális jog, amely a

¹⁹ Sólyom: i.m. 21. o.; Kecskés László: Polgári jog. A személyek joga. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2007. 413-414. o.

²⁰ Görög Márta: A kereskedelmi név védelme. In: Faludi Gábor – Lukácsi Péter (szerk.): A védjegy törvény kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2014. Navratyil Zoltán: Gondolatok névjogról, szólásszabadságról. MTA Bölcsész tudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015. Schultz Márton: Gondolatok a személyiségi jogok generálklauzulájáról és az emberi méltóságról. In: Magyar Jog 2016. 685. o.

²¹ Tattay Szilárd: Az emberi személy mint „önmaga tulajdonosa”: a dominium sui fogalmától a self-ownership eszméjéig. In: Menyhárd Attila - Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.): Személy és személyiség a jogban. Wolters Kluwer, Budapest, 2016.; Menyhárd: i.m. 78. o.

²² Menyhárd: i.m. 78. o.

²³ Balás P. Elemér: A személyiségi jog. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog I. Grill, Budapest, 1941. 625. o.

²⁴ Meszlény Artur: A svájci Polgári Törvénykönyvről. Magánjogi tanulmány társadalomtudományi alapon. Atheneum, Budapest, 1909. 187. o.

²⁵ Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. Grill, Budapest, 1933. 359-360. o.

²⁶ Sólyom: i.m. 21. o.

²⁷ Almásy Antal: A személyiségi jog elhatárolása és tartalma. In: Jogtudományi Közlöny 1927. 133. 134. o.

²⁸ Optk. 16. §.

személyhez kapcsolódik, a személytől nem válik el, s bizonyos irányú elválása esetén is megmarad a kapcsolata a személyiséggel (személyi immateriális jog), ugyanis "a személyiség jogi védelmének szükségessége ugyan a külső világ jelenségeivel – elsősorban társadalmi jelenségekkel – kapcsolatban merül fel, de sohasem ezek a külső világbeli jelenségek a személyiségi jogi oltalom tárgyai, hanem maga a személyiség a maga empiria-felettségében."²⁹

II.3. A bírói jogértelmezés defektusai

A jogalkalmazási gyakorlat a személyi-vagyoni viszonyok keveredése esetén a személyiség vagyoni vonatkozásait a tényállásban nem értékeli, amely miatt az értelmezés nem teljes. Ez alapvetően abban nyilvánul meg, hogy a személyiségről való rendelkezésről, használatának átengedéséről a bírói gyakorlat nem vesz tudomást olyan értelemben, hogy a személytől való elválaszthatatlanság megsértését nem tekinti jogszabályba ütközőnek.³⁰ Ennél bizonyos tekintetben tovább is megy, s a kereskedelmi megjelölések esetén a személytől való elválást a személyiségi jog érvényesítésének mérjéceként értelmezi, s ezzel a bírói szokásjog át is hágja a személyiségi jogok elválaszthatatlanságának elvét. Bizonyos esetekben ugyanakkor ez módszer életszerűtlen, igazságtalan eredményre vezet. Ezek az esetek elsősorban a tárgyasítható személyiségi jegyek halál utáni rendelkezési jogával függenek össze. A személyiség ugyan a halállal megszűnik, ugyanakkor a személyiségi jegyek tárgyasíthatóságuknál fogva túlélnek az embert, s arra is alkalmasak, hogy bárki által időtől és tértől függetlenül felhasználásra kerüljenek, anélkül hogy egyébként a kegyeleti jog sérelme megállapítható lenne.³¹ Ezt a névjog vonatkozásában úgy oldja fel a joggyakorlat, hogy a családi névre egyfajta kollektív jogként tekint, amelynek megsértése esetén a családtagok saját jogon személyiségük megsértésével szemben felléphetnek.³² Ez a megoldás azonban logikailag nem ad választ arra, hogy azonos név esetén miért csak a családtagok élhetnek ezzel, illetve dogmatikailag is ellentmondásosnak tűnik a családnév ekkénti felfogása. A korábbi joggyakorlat az egyes személyiségi részjogosultságok jogellenes kereskedelmi felhasználása esetén a jóhírnév sérelmét állapította meg,³³ az újabb joggyakorlat azonban már az adott személyiségi jogosultság megsértését mondja ki ilyen esetekben.³⁴

III. A német jog megoldása

Az amerikai jogban a *right of privacy* és a *right of publicity* joga közötti különbségtétel, amelynek alapja a személy méltósága, az "rejtve maradás joga"³⁵, illetve a híres személyiségek személyiségi jegyeinek kereskedelmi felhasználása elleni védelem, a kontinentális jogi dogmatikától teljesen idegen. Ennek okán a német jogra szorítkozzunk,

²⁹ Balás: i.m. 625.

³⁰ Apportálásra I. Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 21087/1993. („Rác”); alapító tag nevének goodwillként minősítése, valójában az alapító tag nevének cégnév részeként való bejegyzésére adott engedély mint vagyoni értékű jog apportálása: BH 1990. 476.

³¹ Hasonlóan Menyhárd: i.m. 81. o.

³² Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 21087/1993. („Rác”); Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 21007/1992. („Láng”); eltérő álláspont: BH 1993. 350. („Herz”); a korábbi joggyakorlatból: K. 1936. szept. 16. — P. II. 2571/1936. („herceg E.M.”).

³³ BH 1995. 509.; BH 2002. 261. („Jó estét, jó szurkolást!”).

³⁴ BDT 2018. 87. [19] („kutatóintézet”).

³⁵ A fogalomra először hazánkban: Meszlény Artur: A személyiség védelme a polgári törvénykönyv tervezetében. Magyar Jogászegyleti Értekezések. 1903. XXVI. kötet 7. füzet.

különösen azért, mert itt található kiforrott elméleti rendszer és bőséges joggyakorlat, amely vizsgálódásunk szempontjából is hasznos lehet.

III.1. A német jogelmélet

A német jogirodalomban napjainkra kisebbségi állásponttá vált a személyiségi jog mint személyi (nem vagyoni) jog felfogása. *Peifer* szerint a személyiségből mint jogtárgyból hiányzik a vagyoni vonatkozás, amely miatt az kizárólag eszmei érdekeket (*ideeller Interessen*) véd.³⁶

Egy másik álláspontot a dualista teória képviselői foglalnak el, akik szerint élesen el kell határolni egymástól a személyiséget védő eszmei és az anyagi érdekeket. *Götting* ezt az amerikai személyiségvédelemhez hasonlítja, amelyben a *right of privacy* a személyi, nem vagyoni, eszmei vonatkozásokat védi, míg a *right of publicity* a vagyoni érdekek védelmét szolgálja.³⁷ A dualista modell képviselői is eltérő jogi természetet tulajdonítanak a vagyoni vonatkozásnak. *Beuthien* teóriája a személyiségről leválasztott image-re épül, amely image-be tartoznak azok a személyiségi javak (*Persönlichkeitsgüterrechte*), amelyek nem a személyiség részei, hanem a személyiséghez közel fekvő tárgyak.³⁸ *Beuthien* az éles elválasztást azért is tartja hasznosnak, mert ez logikusabb választ ad a személyiségi javak halál utáni rendelkezése vonatkozásában az örökölhetőség okán, szemben a német legfelső bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) joggyakorlatával, amelyben a személyiségi jogok monizmusa a hagyatéki tárgyak meghatározásakor fogalmi zavarhoz vezet.³⁹

A német uralkodó álláspont a személyiségi jogok monizmusának elméletét vallja, amelynek értelmében az általános személyiségi jog nem csak eszmei, hanem vagyoni összetevőkkel is rendelkezik, s ezek egymástól élesen nem határolhatóak el. A monista elmélet *Götting* nevéhez köthető, akinek a tanait a BGH is felhasználta az általános személyiségi jog vagyoni összetevőinek elismerésekor.⁴⁰

III.2. A német bírói gyakorlat

A Bundesgerichtshof már a korai *Mephisto* döntésében⁴¹ is elejtett egy olyan megjegyzést, amely a személyiségi jog vagyoni vonatkozásait érintette, azonban azt részletesen nem vizsgálta. Közel harminc évet kellett várni, hogy végül a személyiség jog ideális, eszmei érdekeket (*ideeller Interessen*) védő jellege ne legyen kizárólagos, jóllehet alsóbb bíróságok gyakorlatában már korábban is felsejlett ez.⁴² A *Marlene Dietrich* döntésben a BGH kiemelte, hogy az általános személyiségi jog és annak különös megjelenési formái, mint a saját képmáshoz való jog és a névjog nem csak eszmei érdekek védelmét szolgálják, hanem a személyiség vagyoni érdekeit is. A személyiség ezen vagyoni vonatkozásai – az eszmei érdekekkel szemben – átruházhatóak és örökölhetőek, amelynek okán *Marlene Dietrich* lánya felléphetett a jogsértőkkel szemben. A *Marlene*-döntésben tehát a bíróság a

³⁶ Peifer, Karl-Nikolaus: Individualität im Zivilrecht. Der Schutz persönlicher, gegenständlicher und wettbewerblicher Individualität im Persönlichkeitsrecht. 2001. 326. o.

³⁷ Götting in: Götting/Scherz/Seitz, Handbuch des Persönlichkeitsrechts, § 10 Rn. 4.

³⁸ Beuthien, Volker: Was ist vermögenswert, die Persönlichkeit oder ihr Image? In NJW 2003. 1220. o.

³⁹ Beuthien: i.m. 1222. o.

⁴⁰ NJW 2000, 2195 – *Marlene Dietrich*; a *Marlene*-döntés méltatása *Götting* által a vagyoni összetevők elismerése után: *Götting*, Horst-Peter: Die Vererblichkeit der vermögenswerten Bestandteile des Persönlichkeitsrechts – ein Meilenstein in der Rechtsprechung des BGH. In NJW 2001, 585. o.

⁴¹ NJW 1968, 737 – *Mephisto*.

⁴² NJW 1990, 1995 – *Heinz Erhardt*.

vagyoni érdekek védelmére egy kizárólagos jogosultságot ismert el az általános személyiségi jog keretében.⁴³ A személyi és vagyoni érdekek a személyiségi jogon belül nem két külön jogot alkotnak, hanem ugyanazon jognak eltérő védelmet biztosító részei (*Schutzbereiche*).⁴⁴ Az általános személyiségi jog vagyoni értékű vonatkozásainak (*vermögenswerte Bestandteile*) poszt mortem védelme a német jogban 10 éves időszakot ölel fel.⁴⁵ A személyiségi jog vagyoni értékű alkotórészeinek alkotmányellenessége tárgyában a német szövetségi alkotmánybíróság kiemelte, hogy a rendesbíróságok jogfejlesztésének vizsgálata nem tartozik a hatáskörébe, a személyiségvédelem megfelelő, hatékony védelmének a kérdésében a rendesbíróságok a jogot továbbfejleszthetik, akkor is, ha az elismert jog vonatkozásai az emberi méltóságot nem érintik.⁴⁶

IV. A tárgyasult személyiségi jegyek

A személyiségi jog immateriális jellegével való azonosulás után, s a német jog eredményein felbátorodván elsősorban azon személyiségi jogok vonatkozására helyeződik a hangsúly, amelyek valamely tulajdonságuknál fogva alkalmasak lehetnek a kereskedelmi felhasználásra. Mivel a személyiség a külső világgal szemben negatívum (azaz immateriális jog), így azon jogokra helyeződik a hangsúly, amelyek ebben a külső világban valamilyen formában meg tudnak jelenni, tárgyasulni tudnak (IV. 1.). Ezzel kapcsolatban áttekintjük a magyar jog ezzel kapcsolatban elért, ám már feledésbe merült eredményeit (IV. 2.), s dogmatikailag rendszerezük e tárgyasult személyiségi jegyeket (IV. 3.).

IV.1. Tárgyasulás

A személyiség egyes külső megnyilvánulásai, az egyes személyiségi jegyek a külvilág tárgyaival szemben a fizikai valósághoz képest virtuális, immateriális, eszmei, testetlen javak, amelyeket a jog azon oknál fogva oltalmaz, hogy az embernek ezeken is állhat fenn jogos érdeke. A személyiségi jogok ugyanakkor, hasonlóan a szellemi alkotásokhoz, kapcsolatba kerülhetnek testi tárgyakkal és manifesztálódhatnak is azokban valamilyen módon. A vagyoni személyiségi jog elismeréséhez nélkülözhetetlen, hogy a személyiség mint negatívum a külvilágban meg tudjon jelenni, ezért a tárgyasulásnak óriási szerepe van, ez a megjelenés ugyanakkor együtt jár azzal is, hogy a személyiségtől való távolság nő.

A tárgyasulást már *Törő Károly* is több személyiségi jog tulajdonságának tekintette. *Törő* a tárgyasulást mint viszonylagos elválást használja, amely elválás sosem lehet teljes.⁴⁷ Ez a tárgyasulás megvalósulhat képmás vagy hang felvételével, valamilyen eszközzel történő rögzítéssel, ugyan így a modell „a személyisége külső megnyilvánulását hordozó képet nyújtja a műalkotáshoz”.⁴⁸ A titoknál is általában a jogi védelem tárgya nem maga a titok, hanem annak külső megnyilvánulása,⁴⁹ amely mint üzleti titok kifejezetten vagyoni értékű.⁵⁰ A know-how apportálásának feltételeként a joggyakorlat is annak valaminemű tárgyasulását kívánja meg.⁵¹ A know-how tárgyasulása nem más, mint az azt a külvilág felé megjelenítő

⁴³ Erman/ N. Klass, BGB, 14. Aufl., Anh § 12 Rn 16.

⁴⁴ Erman/ N. Klass, BGB, 14. Aufl., Anh § 12 Rn 202.

⁴⁵ NJW 2007, 684 – kinski-klaus.de.

⁴⁶ NJW 2006, 3409 – Der blaue Engel.

⁴⁷ *Törő Károly*: Személyiségvédelem a polgári jogban, KJK, Budapest, 1979. 28-29. o.

⁴⁸ *Törő*: i.m. 543. o.

⁴⁹ *Törő*: i.m. 431. o.

⁵⁰ *Törő*: i.m. 492. o.

⁵¹ Legfelsőbb Bíróság GK. 52. sz.

dolog: leírás, útmutatás, belső szabályzat stb.⁵²

Vannak azonban olyan javak, amelyek nem tárgyasulnak, hanem megszemélyesülnek, azaz a személyiség részévé válnak. *Törő* szerint mivel a név a személyiségnek nem része, ezért először személyesülnie kell, s azután lehetőség van arra is, hogy az bizonyos fokban elváljon, tárgyasuljon például az ember halálával vagy kereskedelmi név átszállása, öröklése által.⁵³ A természetes személy neve meghatározott névszerzési tényállásokkal szerzhető, a személyiségi jog részévé válik, megszemélyesül.⁵⁴ A névvel való azonosulásnak, a megszemélyesülésének feltételeit a Kúria is vizsgálta egy kiskorú gyermek estén az örökbefogadás felbontása vonatkozásában.⁵⁵

A személyiségi jegyek tárgyasulása nem jelent mást ez alapján, mint azt, hogy a személyiségi jogok mint testetlen javak valamely testi tárggyal kapcsolatba kerülnek. Erre azonban nem minden személyiségi jog képes, így célszerű e jogokat lehatárolni.

IV.2. A személyiségi jogok osztályozása

A személyiségi jogok többféle osztályozása ismert. A személyiségi jogok osztályozása nem rangsort jelent, hanem a jogok valamilyen logika szerinti csoportosítását. Ezalapján különbséget tehetünk ember és jogi személy jogai közt (személyiségi jog és személyhez fűződő jog között),⁵⁶ általános személyiségi jog és különös személyiségi jog közt, a személyiség belső magjától való távolság szerint stb. A csoportosítás alapulhat a joggyakorlatban kialakított esetcsoportok alapján is.

A korábbi hazai jogirodalomban a személyiségi jogok osztályozása tekintetében a svájci mintához hasonlóan⁵⁷ különböző elnevezésekkel megjelent a személyiség külső megjelöléseinek védelme. *August Egger* a nyilvánosság előtti identifikáció szempontjából beszél a megjelölési javakról, ide sorolja a névjavakat (*Namensgüter*), illetve a gazdasági személyiség megjelölési jogát, amely elsősorban a néven és jegyen való jogokra (*Namen- und Zeichenrechte*) vonatkozik. A megjelölések sajátja, hogy lehetnek egyéniek, illetve egy családhoz való tartozást is kifejezhetnek.⁵⁸

A személyiség külső megjelölései azok, amelyek által az egyén, a személyiség a társadalomban, a külvilágban individuumként jelenik meg; olyan jegyek, amelyek minden embernél más formában öltenek testet. Ennek megjelölésére a korabeli irodalom többféle terminust használ: az individualitás megjelölései,⁵⁹ individualizáló jellegű jogtárgyak,⁶⁰ a személyiség külső megjelölései,⁶¹ néven és jegyen való jogok,⁶² megjelölési jogok⁶³ (*Bezeichnungsrechte*),⁶⁴ a személyiség másodlagos vonatkozásai.⁶⁵ *Menyhárd Attila* a

⁵² Görög Márta: A know-how védelmének alapvető kérdései. HVG-ORAC, Budapest, 2012. 69. o.

⁵³ *Törő*: i.m. 288-289. o.

⁵⁴ Schultz Márton: A férj joga felesége nevében. Gondolatok a névhasználati engedély szabályaihoz. In *Családi Jog* 2017/4. 14. o.

⁵⁵ BH 2012. 174.

⁵⁶ Görög Márta: A jogi személy személyi értéke. In *Jogtudományi Közlöny* 2008. 569. 570. o.

⁵⁷ Egger, August: *Einleitung. Das Personen*. Zürich, Schultheß & Co, 1930. 246-248. o.

⁵⁸ uo.

⁵⁹ Zlinszky János – Reiner János: *Magyar magánjog mai érvényében*. Franklin, Budapest, 1902. 153. o.

⁶⁰ Schuster Rudolf: *Collisiók kérdése a név, a cég, a védjegy és vállalat megjelölések jogköréből*. In *Polgári Jog* 1925. 151. o.

⁶¹ Szladits: i.m. 361. o.

⁶² Bozóky Alajos: *A személyjogokról*. In: Fodor Ármin (szerk.): *Magyar Magánjog I.* Singer és Wolfner, Budapest, 1905. 464. o.

⁶³ Almási Antal: *A személyiségi jog elhatárolása és tartalma*. In *Jogtudományi Közlöny* 1927. 133. 135. o.

⁶⁴ Almási, Anton: *Ungarisches Privatrecht Band I.* Duncker und Humblot, Berlin und Leipzig, 1922. 164. o.

⁶⁵ Kolosváry Bálint: *Megjegyzések a magánjogi codex-javaslatához*. In *Polgári Jog* 1929. 305. 314. o.

személyiségi jegyek, a személyiség eleve adott / egyéb attribútumai és a személyiség megjelenési formái elnevezéseket használja.⁶⁶ Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a német jogban a névjog az ún. megjelölések jogának (*Kennzeichenrecht*) vagy jegyen való jogoknak (*Zeichenrecht*)⁶⁷ szubszidiárius alaptényállása, amely azonban kizárólag a szóbeli megjelölések szabályrendszerére szorítkozik, s a névjog ebben a tekintetben egy másik jogi osztályozásába is besorolható.

Még nyilvánvalóbbá válik azonban e megjelölési jogok és más személyiségi jogok közti megkülönböztetés az 1914-es javaslat indokolásából, amely szerint "a névhez való jogot tartalmának megjelölésével külön is mint védelemben részesülő személyiségi jogot emeli ki, minthogy könnyen [sic!] kétség támadhatna e jog tartalmára és arra nézve, vajjon a névre, amely csupán [sic!] a személyiség megjelölésére szolgál, kiterjed-e a személyiség védelmét megállapító szabály"⁶⁸. Ez lényegében azonos a *Meszlény Artur* által öt évvel korábban kifejtett állásponttal.⁶⁹ Ezt az 1928-as Mtj. 108. § (2) bekezdése más jogok védelmére is kiterjeszti, amely szerint "a személyiségi jog megsértése az is", ha valaki a nevet, a képmást vagy a levéltitkot sérti. Itt a felsorolás már kiegészül más külső személyiségi jegyekkel, s gondolhatnánk, hogy az "az is" fordulat a generálklauzulát értelmezi. A fent bemutatott osztályozásra, s személyiségi jogi felfogásra tekintettel inkább úgy tűnik, hogy olyan jogokra terjeszti ki az alanyi jog alkalmazását a javaslat, amelyekre egyébként nem lenne alkalmazandó. Az értelmező norma helyett a kiterjesztő jelleget támogatja *Kolosváry* magyarázata is, aki szerint ezek a személyiség *másodlagos* vonatkozásai.⁷⁰ Ebből is az a sejtésünk nyer megerősítést, hogy e jogok esetén nem volt egyértelmű, hogy az élet, testi épség, becsület szabadság jogával egy tekintet alá esnek-e, hanem inkább két külön esetcsoportként kerültek ezek felfogásra, annyi viszont bizonyos hogy ezek esetén a külvilágban való megjelenés, kapcsolatba jutás a személyiség ezen jegyeinek tárgyiasulásához vezet, ami tézisünket még inkább alátámasztani látszik.

IV.3. A személyiségi jegyek

Az elhatárolás alapját a vagyoni személyiség tekintetében az adja, hogy egyes személyiségi jogok a külvilágban meg tudnak jelenni. A jó hírnév, a becsület, az emberi méltóság, a szabadság joga az ember belső érzületének megsértésére koncentrál, s így ilyen formában nem értékelhető, hasonlóan az élet, testi épség, egészség triászához, amelyek az ember "*testi tárgyi*"⁷¹ minőségéhez kapcsolódik, ahhoz ahogyan az ember "a testiség képében áll előttünk".⁷² A két világháború közötti gyakorlatban már tapasztalható a személyiség másodlagos vonatkozásainak, a külvilágban megjelenő személyi javaknak a személyiségi jogon belüli külön kezelése. A megjelölések és ismeretek immateriális jellegük ellenére alkalmasak arra, hogy kilépjenek "empíria felettségükből"⁷³ és tárgyiasuljanak. Ennek alapján a tárgyiasítható személyiségi jegyek a következő csoportokba rendezhetők:

⁶⁶ Menyhárd: i.m. 65-82. o.

⁶⁷ A jegyen való jog elnevezést Bozóky Alajos használja először, akinek az elmélete nagyban követi Otto von Gierke személyiségi jogi elméletét, aki ezen tárgykörre a *Zeichenrechte* elnevezést használja.

⁶⁸ Indokolás a Polgári Törvénykönyv törvényjavaslatához I. Grill, Budapest, 1914. 34-35. o.

⁶⁹ Meszlény: i.m. 187. o.

⁷⁰ Kolosváry: i.m. 314. o.

⁷¹ Az emberi test testi tárgy, hiszen a fizikai valóságban egy meghatározható helyet elfoglal, birtokba azonban nem vehető.

⁷² Kolosváry Bálint: A dologi jog általános tanai. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog V. Dologi jog. Grill, Budapest, 1942. 9. o.

⁷³ Balás: i.m. 625. o.

Személyiség külső megjelölése	Ismeret, információ ⁷⁴
név képmás hang jelmondat a külső megjelenés más módja	személyiségkép, életkép magántitok adat egyéb magánéleti vonatkozások

(saját szerkesztés)

IV.4. A személyiség külső megjelölése

A személyiség külső megjelölései magukban foglalnak számtalan, a személyt azonosító elemet: a nevet, a céget, a védjegyet, a képmást, a címet, a levéltitkot stb. A megjelöléseken belül külön csoportot képeznek a szóbeli megjelölések: ilyen különösen a név, amely a megjelöléseken belül speciális helyet foglal el, mert igényhalmazba kerülhet más szóbeli megjelölésekkel, különösen a cégnévvel, kereskedelmi névvel, védjeggyel, a domain névvel, más áru- és üzletjelzővel is. Ez a halmazati konstelláció a képnél mint külső jegynél is megvan, ott azonban lényegében a védjegyre szűkül ez, mivel más esetben a jogi védelem tárgya a *szóbeli* megjelölés.

A név alatt nem a természetes és jogi személy hivatalos neve értendő, hanem a név fogalma alá tartozik minden névfunkcióval bíró megjelölés, amelyről egy személy felismerhető. A névbe beletartozik ezáltal az utónév (Uwe, Marlene),⁷⁵ az aláírás. A külső megjelenéshez tartozik továbbá a képmás⁷⁶, a jelmondat (*catch-phrase*),⁷⁷ illetve a külső megjelenés más módjai, mint amilyen a hasonmás személy alkalmazása reklámban,⁷⁸ viaszképmás kiállítása plasztikonban.⁷⁹

A személyiség külső megjelölései, az azok feletti rendelkezés vagyoni értékkel bír, s ezt bizonyos vonatkozásaiban a joggyakorlat is elismeri, s így vagyoni értékkel bír a képmás felhasználói joga,⁸⁰ illetve a fényképfelvétel elkészítése is vagyoni jog.⁸¹ A személyiségi jegy sokszor nem önmagában, hanem a felhasználás módja által kerül kapcsolatba vagyoni viszonyokkal. A jogosult engedélyének hiánya, s a felhasználásra irányuló megállapodás elmaradása okán meg nem fizetett ellenérték miatt a felhasználás jogellenessége vagyoni kárt keletkeztet.⁸² A névvel kapcsolatos diszpozíció, szóbeli megjelölésként való felhasználása szintén kizárólagos vagyoni jog lehet,⁸³ amely a személyiségi joggal vegyül.⁸⁴ A személyiségi

⁷⁴ A know-how és az üzleti titok vizsgálatától eltekintünk, e jogok ugyanis sokkal személytelenebbek, ezen jogtárgyak tekintetében a jogtárgy a tárgyi, illetve alkotási világból lép be a személyi szférába. Ebbe az irányba mozdult el az üzletit titokról szóló 2018. évi LIV. törvény is.

⁷⁵ NJW 1983, 1184 – Uwe; NJW 2000, 2195 – Marlene Dietrich. A védelem elvileg a magyar jogban is lehetséges: BH 2003. 149. („Nárcisz”).

⁷⁶ BDT 2009. 24. („Budapesti Őszi Fesztivál”); BDT 2015. 70. („Élesztőtabletta”).

⁷⁷ Ötlekenti védelem: BH 1999. 252. („Mindannyian mások vagyunk!”); jó hírnév sérelme: BH 2002. 261. („Jó estét, jó szurkolást!”). A német jogalkalmazási gyakorlatból jelmondat személyiségi jogi sérelemként való értelmezésére l. OLG Hamburg, 08.05.1989 - 3 W 45/89; NJW 1990, 1995 – Heinz Erhardt.

⁷⁸ NJW 2006, 3409 – Der blaue Engel.

⁷⁹ Kúria 1939. márc. 23. — P. I . 623/1939 („Viaszképmás”), Grill Dtár XXXII. 554. o., Jogi Hírlap Dtár IV. ⁷⁷ u. o.

⁸⁰ BDT 2015. 70. („Élesztőtabletta”).

⁸¹ BDT 2009. 24. („Budapesti Őszi Fesztivál”).

⁸² Elvárhatóság hiánya okán vagyoni kár meg nem állapítása: BDT 2015. 70. („Élesztőtabletta”).

⁸³ Személynév cégnévbe adása (apport): BH 1990. 476., Legf. Bír Pf. IV. 21087/1993. („Rác”).

⁸⁴ Személynév mint cégnév személyiségi jogi jellegét hangsúlyozza: Legf. Bír. Pf. 21007/1992. („Láng”); A személyiségtől el nem válás tekintetében: BH 1990. 255. („RORÁRIUS”); domain név személyiségi jogi jellegére BDT 2011. 123. („szeged.hu”).

jegy személyiségi jogi, szellemi alkotási jellege a nemzetközi magánjogi kapcsolószabályokat is meghatározzák, s így jogi minősítésük ebből a szempontból is kiemelkedő lehet.⁸⁵ Hasonló módon a domainnevek tartalom nélküli fenntartása, s az azokról ellenérték fejében történő lemondás (*domain grabbing* vagy *cybersquatting*) is az azokban rejlő vagyoni potenciált mutatja.⁸⁶

IV.5. Ismereti személyiségi jegyek

A vagyoni személyiségi jog tekintetében elsősorban a külső megjelölésekre helyezkedik a hangsúly, mert ez esetben a tárgyasulás nyilvánvalóbb, a kereskedelemben betöltött szerep szembeötlőbb, ide sorolhatóak azonban egyes, a személyhez köthető ismeretek is. Vannak olyan jogok, amelyek alapja valamely ismeret, amely tárgyasulása által szintén a személyiséggel kapcsolatban áll, azonban nem megjelöli, hanem jellemzi azt. Az ismereti személyiségi jegyek azok, amelyek nem a személy azonosítására irányulnak, hanem a személyiségét, a magánéletét információ formájában hordozzák, s amelyek alkalmasak arra, hogy másokkal írásban vagy más módon megosztásra kerüljenek.

Ilyen ismereti személyiségi jegy a személyiségkép (életkép, *image*⁸⁷), amely a személy külvilágban kiváltott hatásának összlenyomata. Az egy személyhez kapcsolható tettek, események leggyakoribb felhasználása a sajtóban való közlés, amely jelentősen növelheti az azt közlő médium bevételét, eladott példányszámát. Hasonló, ám a művészeti élet szabadsága által védett, egy személy életútjának vagy annak egy részének írásban,⁸⁸ színpadon⁸⁹ vagy filmalkotásban⁹⁰ való felhasználása. Az életkép egy személy sorsát, cselekvését, tetteit, szavai, külső életének lefolyását jelenti.⁹¹ Az életkép a külső megjelölésekkel annyiban rokon, hogy megsértésének előfeltételeként a megjelöléseknél ismeretes azonossági-összetéveszhetőségi mércéből kell kiindulni. Az életkép szintén vagyoni értékkel bír, bár ez talán kevésbé szembetűnő, mint a név, képmás esetén, ennek ellenére leggyakoribb személyiség-árubabocsajtási mód ma Magyarországon a híres személyek, a celebek élete eseményeinek, történéseinek ellenérték fejében való átengedése bulvárlapoknak. A bulvárlapok engedély beszerzése nélküli, a magánéletbe tartozó megnyilvánulások közzétételével éppen ezen hozzájárulási díjfizetési kötelezettséget kerülik meg, amellyel a személyiségi jog jogosultjának kárt okoznak. Hasonló lehet egy személy életének megfilmesítése esetén a horrorfilm műfajának választása, amellyel az ismertetésen túl kifejezett vagyoni élnyszerzés is kapcsolódik.⁹²

Tág értelemben ezen ismereti személyiségi jegyhez sorolhatóak a magánélet más vonatkozásai is. Az ismerethez, információhoz kapcsolódik az adatok védelme és az azokkal való rendelkezés is, amelyhez szintén vagyoni érték társulhat, különösen a digitális világban,⁹³ illetve az egységes digitális piac vonatkozásában.⁹⁴ A személyes adatok ilyen

⁸⁵ Domainvitában védjegy jog mint iparjogvédelmi jog kapcsolószabályát alkalmazza a Szegedi Ítéltábla azzal, hogy a megsértett jog a névjog (azaz egy személyiségi jog volt) ÍH 2014. 58. („facebook.hu“).

⁸⁶ Pl. BDT 2009. 22. („jakab.hu“).

⁸⁷ Beuthien: i.m. 1220. o.

⁸⁸ BH 1980 377. („Kányák“); Németországban: NJW 2008, 39 – Esra; Ausztriában: SZ 31/86 („Asphaltkönig“).

⁸⁹ NJW 1975. 1882. – Der Geist von Oberzell.

⁹⁰ Magyarországon: BDT 2015. 84. („Gyurcsány vezetősíjon“); Németországban: ZUM 2008, 793 – Kannibale von Rotenburg II.; Ausztriában: OGH Wien NJW 1956, 1942 („Die Schuld des Dr. H“).

⁹¹ Doralt, Roswitha: Der Schutz des Lebensbildes. ÖJZ 1973, 645. o.

⁹² ZUM 2008, 793 – Kannibale von Rotenburg II.

⁹³ A magánélethez való jog és a személyes adatok védelmének kapcsolódására az EJEB joggyakorlatával összefüggésben: Szeghalmi Veronika: A magánélet védelmének változó megítélése az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában. In: Koltay András – Török Bernát (szerk.): Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4. Wolters Kluwer, Budapest, 2017. 270. o.

besorolása mint a digitális hagyaték része is értelmezhető lehet.⁹⁵ Külön érdekes a magántitok, amely a többi joggal ellentétben közkinccsé válik azáltal, hogy nyilvánosságra kerül, a titok lényege ugyanis a valamilyen mértékű titkosságában rejlik. A magánélethez való viszonyáról az mondható el, hogy a magántitok a magánéleti adatokhoz képest szűkebb; körébe olyan nem nyilvános, kevesek által ismert tény, adat vagy körülmény tartozik, melyek megőrzéséhez az adott személynek méltányolható érdeke fűződik.⁹⁶ A magántitok a személyiségképhez, életképéhez viszonyítva is speciális.

A kérdés már csak az, hogy a személyiségi jegyek e manifesztálódott formája alkalmas-e arra, hogy kereskedelmi hasznosításra kerüljön, örökölhető, átruházható jogosultságként jelenjen meg.

V. Speciális jogintézményi védelem, mint részleges elismerés bizonyítéka

A személyiségi jogok megjelenése, mind hazánkban, mind a kontinentális országokban még az egyes ún. különös személyiségi jogok⁹⁷ előtt speciális jogvédelemben öltöttek testet, amelyek a mai osztályozásunk szerint a szerzői jog és iparjogvédelem területére esnek. A korabeli jogirodalom ezeket a személyiséghez kapcsolódó jogoknak tekintette: ilyen volt a cégnév, a védjegyjog, illetve a szerzői jog. Ezen intézményekben az a közös, hogy mind a személyiség külső megnyilvánulását, lecsapódását oltalmazták, azaz a személyiség külső jegyeit (elsősorban a nevet és a képmást).

A személyiség jogi védelme kialakulásában a nem vagyoni (eszmei) kár elismerését⁹⁸ megelőzően, illetve azzal párhuzamosan a gazdasági, kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatban illette meg a személyt. Az ehhez kapcsolódó törvényalkotás a cégbitorlás, a védjegybitorlás és a jellegbitorlás által nyújtott védelmet először, anélkül, hogy a személyiség általános védelme bármilyen törvényi vagy szokásjogi formát öltött volna.

Ezen speciális, a személyiségi jegyek iparjogvédelmi jogintézményi formában történő értékelési lehetősége, s az, hogy ezen formában a személyiségi jegyek átruházhatóak, túlélik a személyt, s felettük rendelkezési jog állhat fenn a halál után is, arra mutat rá, hogy a személyiségi jegyek tárgyasítása a jogalkotó által külön jogintézmények keretében már több mint száz éve elismerést nyert. Ez azonban élesen elhatárolásra kerül a személyiség védelmétől, s kizárólag az iparjogvédelmi, szellemi tulajdonjogi oldal kerül kidomborításra. Már maga *Bozóky Alajos* is kiemeli ezt: "*magában véve a dolognak ilyetén megjelölése nem egyéb, mint a névviseelési jog gyakorlása; de a mi törvényünk nem ilyen szempontból [sic!], hanem a védjegyoltalom szempontjából fogja fel*".⁹⁹ Ez az elv máig tovább hat, s nem kerül értékelésre a személyiségi jogi pillanat, hanem más, személytelen szóbeli vagy képi megjelölésekkel azonos módon kezelik e jogtárgyakat.

⁹⁴ Gellén Klára: Az egységes digitális piaci stratégia törekvései az áruk távértékesítése és a digitális tartalomszolgáltatások körében. In *Gazdaság és Jog* 2017/4. 3. 4. o.

⁹⁵ Egy öngyilkosságot elkövetett lány facebook-beszélgetéseinek kiszolgáltatása a szülőknek: LG Berlin, Urt. v. 17.12.2015, Az. 20 O 172/15; ellentétes döntést hozott a Kammergericht a távközlési titokra (a beszélgetésekben résztvevő személyek jogára) tekintettel: KG Berlin, Urt. v. 31.05. 2017, Az. 21 U 9/16; a kérdésben a német szövetségi alkotmánybíróság még nem döntött.

⁹⁶ Fővárosi Ítéletábla 1. Pf. 20. 780/2015/6/II.

⁹⁷ A különös személyiségi jogok önálló alanyi jogi jelleggel bírnak, amely igényhalmazatot implikálhat az általános személyiségi joggal. A nevesített személyiségi jogok ezzel szemben kizárólag törvényhalmazatot indukálnak azon okból, hogy az alanyi jog egy és ugyanaz. A hatályos magyar jog szempontjából különös személyiségi jog a szerző személyhez fűződő jogai, minden más személyiségi jog nevesített személyiségi jog, a Ptk. 2:49. § (2) bek. lex perfecta, ezért itt vitatható.

⁹⁸ Szegedi Királyi Ítéletábla 1911. G 156.

⁹⁹ Bozóky: i.m. 480. o.

VI. Kísérlet a vagyoni személyiségi jog körülhatárolására

A vagyoni személyiséget alkotó tényezők szempontjából már vizsgáltuk a személyiség azon részét, amelyek a külvilágban manifesztálódni képesek, s amelyeket tárgyasult személyiségi jegynek nevezünk. Vizsgáltuk továbbá azon speciális jogintézményeket is, amelyekben a jogalkotó maga biztosította ezen tárgyasult védelmet a jogintézmény speciális funkciójához igazodván. A vagyoni személyiség elsődlegesen azonban nem ezen speciális intézményekben, hanem a személyiségvédelmen belül jelentkezik és különül el, amelyhez a tárgyasult személyiségi jegyek vagyoni, kereskedelmi vonatkozású felhasználásán túl a vagyoni érték megállapítása tekintetében további tényállásalelemek teljesülése szükséges.

VI. 1. A vagyoni személyiség feltételei

A vagyoni viszonyokkal való összefüggés vagy az előbb említett, más jogintézményi védelemhez kapcsolódó függő jogi helyzethez kapcsolódik, vagy más tényállás által le nem fedett esetekre, amely leginkább a vagyoni személyiségi jog fogalmával írható le.¹⁰⁰ Ezen második esetkör leggyakoribb megvalósulását képezi a reklám célra való felhasználás, a merchandise termékeken való használat, illetve a sajtóval összefüggő felhasználás, amely a társadalom információs érdekéhez köthető.

A vagyoni vonatkozás, a személyiség kereskedelmi célú felhasználásához több tényező együttes fennállása esetén van lehetőség, amelyek nem csak a személyiségvédelmen belül, hanem az előbb tárgyalt, speciális jogvédelmi formáknál is megjelennek az adott jogintézmény funkciójához kötöten. E feltételek azok, amelyek esetén az általános személyiségi jogból kiváló vagyoni személyiségi jog létét elismerjük. Előfeltételként szükséges, hogy a személyiségnek legyen olyan része, amely a személyiség belső magjától távolabb fekszik, s ennél fogva bizonyos tekintetben leválasztható. Ezek a fentebb bemutatott személyiségi jegyek, amelyek elválasztása a tárgyasulásban nyilvánul meg. Szükséges ezen túl valamilyen fokú ismertség, amely vagyoni értéket kölcsönöz ennek azáltal, hogy a piacon keresletet és nagyobb vásárlási hajlandóságot generál. Szükséges ezen túl, hogy külső, harmadik személyek, a forgalmi viszonyok a személyiségi jegy ezen tárgyasult formáját meghatározott személyhez kössék, s hogy az általános felfogás rendelkezési jogot tulajdonítson e személynek a személyiségi jegy felett. *A vagyoni személyiségi jog megsértése azzal valósul meg, ha a jogsértő a személyiségi jegy jogosulatlan tárgyasításával a jogosult vagyoni érdekkörét sérti.*

A létrejövő, kialakuló vagyoni személyiség, nem egy, az általános személyiségtől függetleníthető jog, hanem annak egy új értékminősége lesz azáltal, hogy tárgyasulása okán képes lesz a kereskedelmi forgalomban valamilyen módon részt venni. A vagyoni személyiség tehát, *Beuthien* álláspontjával ellentétben, nem egy levált image-dzsel, személyiségképpel jellemezhető, hanem sokkal inkább a megszemélyesülés-targyasulás sajátos keverékeként, amelyben a megjelölés tárgya legjobban az életkép, személyiségkép jogával, jogi személyeknél pedig a goodwilllel írható le. Ahhoz azonban, hogy ezt megértsük, célszerű a feltételeket egyesével megvizsgálni.

¹⁰⁰ Mi a személyiségi jogok vagyoni értékűségével kapcsolatban a vagyoni személyiség fogalmat alkalmazzuk, a gazdasági személyiség tágabb kört fog át l. Egger: i.m. 246-248. o.

VI. 2. Tárgyasulás

A tárgyasulást mint feltételt az előbbieken részletesen vizsgáltuk, s megállapítottuk, hogy tárgyasulni csak azon személyiségi vonatkozások tudnak, amelyek a személytől bizonyos mértékben leválaszthatóak. Ilyenek voltak a személyiségi külső megjelölései, illetve bizonyos ismeretek és információk, amelyek így a vagyoni személyiség részét képezhetik.

VI. 3. Ismertség avagy publicitás

A vagyoni személyiség meglétéhez előfeltétel, hogy a személyiség ismertté váljék. A személyiség ismertté válása szempontjából a külső szemlélőnek, a forgalomnak van jelentősége. Ismertté válik egy személy, ha közszereplővé válik. Ez a feltétel lényegében hasonló a lajstromozás nélkül, huzamos használattal keletkező megjelölésekhez (pl.: be nem jegyzett kereskedelmi név), azzal, hogy itt nem egy megjelölés névkénti használatról beszélünk, hanem a személyiség társadalmi hatásáról, a közösségben betöltött valamely kiemelkedő szerepről. A használati megjelölések estén is arról van szó, hogy egy megjelölés, akkor is, ha egyébként megkülönböztető erővel nem rendelkezik, megszemélyesül, alkalmas arra, hogy harmadik személyek számára a személy és a dolog közti kapcsolatot nyilvánvalóvá tegye. A vagyoni személyiségben ez akképp zajlik, hogy a személyiség külső jegyei alapján a személy felismerhető lesz – kiválik a névtelenség tömegéből és egyéniséggé válik.

A személy ismertsége (*celebrity*) a mérvadó az amerikai jogban a *right of publicity* szempontjából, amely ez alapján különíti el a személyiség védelmének vagyoni és személyi vonatkozásait, azzal azonban nem tud mit kezdeni, ha ismeretlen személy jegyeit használják fel kereskedelmi célra jogellenesen, s ezt már a *privacy* oldaláról közelíti meg.¹⁰¹ Ez azért helytelen kiindulása alap a vagyoni személyiség körülhatárolása szempontjából, mert az ismeretlen, hírességnek nem minősülő személyek személyiségi jegyeinek jogosulatlan kereskedelmi jegyeinek használatát nem tudja ebben a rendszerben kellően, logikusan elhelyezni. Hasonló megállapításra jut, más irányból *Beverly-Smith, Ohly és Lucas-Schloetter*, akik a méltósági (*dignitary*) és a gazdasági (*economical*) érdekek védelmére egy általános *privacy* jogot vagy egy személyiségbitorlási tortot javasolnak.¹⁰² Az ismertség sokkal inkább a vagyoni személyiség kialakulásának egyik, rendes módja.

Az ismertség megszerzése után a személyiségi jegy vagyoni előny szerzése céljából történő felhasználása jogosulatlan. Hasonló a hatása annak, ha valakinek a személyiségi jegyét tárgyasított formában felhasználják. A német legfőbb bírói fórum nem ítelt meg licencdíjat egy meghalt lány szüleinek, amiért az egyik leghíresebb német bulvárlap halált okozó balesetét követően – amelyben a másik fél egy Eurovízióban részt vevő énekes volt – a lány életét bemutatta, képpel illusztrálta. Ebben nagymértékben közrejátszott, hogy a lány előtte nem volt ismert.¹⁰³

VI. 4. Tárgyasult használat

A vagyoni értékűség nem csak a személy ismertté válásával, nem csak egy "image" kialakításával, s a személyiségi jegy későbbi tárgyasításával értető el, ugyanilyen hatása van

¹⁰¹ Warby, Mark QC – Moreham, Nicole – Christie Iain: *The Law of Privacy and the Media*. Second edition, Oxford, 2011. [2.34-2.41.]; *Pavesich v. New England Life Insurance Co* 50 SE 68 (1905).

¹⁰² *Beverly-Smith, Huw – Ohly, Ansgar – Lucas-Schloetter, Agnès: Privacy, Property and Personality*. Cambridge University Press, New York, 2005. 62. o.

¹⁰³ NJW 2012, 1728 – Unfallopfer.

annak is, ha egy nem ismert személy személyiségi jegyét tárgyiasítják, s a forgalomban való részvétellel szerez magának ismertséget, vagyoni személyiségének értéket. A jogosulatlan tárgyiasítás ebben az esetben is jogsértő, ugyanis az általános személyiségi jog, mint függő jogi helyzet a tárgyiasítással teljessé válik, s ugyanúgy vagyoni személyiségi joggá válik, amely megalapozza a vagyoni szankciók alkalmazását. A tárgyiasult használatot hatályos jogunk is ismeri más helyütt: a lajstromozást nem igénylő megjelölések esetén a széles körű használattal válik védetté a megjelölés. Ez mind a megjelölések, mind a személyiségi jegyek esetén funkcióváltozással jár, amely a részleges elszemélytelenedés eredménye.

VI. 5. Felhasználás módja

A tárgyiasult személyiségi jegyek szempontjából a felhasználás módja azért kiemelkedő, mert ez az a tényállási elem, amelynek megléte a vagyoni jellegű jogkövetkezmények alkalmazását indukálja. A személyiségi jegyek tárgyiasult formájukban felhasználhatóak nem vagyoni, ideális módon is. Ilyen lehet egy elhunyt személy nevének alapítvány névadójaként való használata, fénykép készítése, önéletrajzi regény írása stb. Az értékelésben ez a "haszonszerzési célzat" általában elsikkad vagy azért mert kizárólag mint személyi jogsérelemként minősítik, vagy a leggyakoribb eset, hogy a személyi és vagyoni vonatkozások vegyülnek, s a személyi oldal dogmatikai monopóliuma miatt erre fókuszál a bíróság. Az ilyen tényállásra is a személyiségi jogok rendes jogkövetkezményei kerülnek alkalmazásra, s az esetleges vagyoni értékelődés nem kerül értékelésre.¹⁰⁴ A felhasználásnak, a személyiségi joggal való rendelkezés módjának így egyrészt a felek diszpozitív szerződéses rendelkezései vonatkozásában, másrészt a jogsértés feltételeinek megállapítása szempontjából van jelentősége, nem pedig a tárgyiasítható személyiségi jegyek feltételei szempontjából. A tárgyiasult személyiségi jegyek nemvagyoni felhasználása ugyanis az általános személyiségi jog szabályaival kell, hogy egy tekintet alá essen, lévén az annak csupán konkretizálása, bizonyos irányú betagozódása. Ez azt is jelenti, hogy a tárgyiasult személyiségi jegyek csak akkor válnak a vagyoni személyiség részévé, ha a felhasználás a jogosult vagyoni érdekkörébe esik – a tényállás ennek hiányában nem teljes. A vagyongyarapítást szolgáló felhasználás tehát nem más, mint a tárgyiasult személyiségi jegyben rejlő vagyoni érték kiaknázása. A magyar bírói gyakorlat nem a személyiségi jegy megsértését állapítja meg, hanem a jóhírnév sérelmét, abban az esetben, ha valakit a hozzájárulása nélkül úgy tüntetnek fel, mint aki egy adott áruval kapcsolatban reklámtevékenységet végez.¹⁰⁵ A bírói jogértelmezés ugyanis nem a személyiségi jegy engedély nélküli felhasználására helyezi a hangsúlyt, hanem az abból eredő hamis látszatra, arra hogy úgy tűnik külső szemlélő számára, mintha a személyiségi jeggyel rendelkező jogosult személy a felhasználáshoz – általában ellenérték fejében – hozzájárult.

A személyiségi jegyek tipikus kereskedelmi felhasználására *Michael Madow*¹⁰⁶ hármas csoportosítást alkalmaz:

1. A társadalom kíváncsiságával kapcsolatosan (ismeretjegyek, de keveredhet külső megjelöléssel is). Ide tartozik elhunyt hírességek holttestéről készült fényképek sajtótermékekben való nyilvánosságra hozatala; bűnözőkkel kapcsolatos ismertség kiaknázása horrorfilm, viaszfigura formájában; hírességek magánéletének bemutatása szenzációhajhász módon.

¹⁰⁴ BDT 2015. 70. („Élesztőtabletta“).

¹⁰⁵ BH 1995. 509; BH 2000. 261. („Jó estét, jó szurkolást!“); homályosabban fogalmaz a kir. Kúria egy döntésében a közízlésre hivatkozva C. I. 3618/1930. („fürdőruha“).

¹⁰⁶ Michael Madow: Private Ownership of Public Image: Popular Culture and Publicity Rights. In California Law Review, 1993/1. sz. 125-140. 129.; Idézi: Menyhárd: i.m. 76. o.

2. Termékek kereskedelmi forgalomba hozatala, amelyek valamely személyiségjeggyel el vannak látva (tipikusan külső megjelölések). Elsősorban merchandise termékek.

3. Áruk, szolgáltatások vonatkozásában reklámszemélyként felhasználás, hirdetések, promóciók vagy más kapcsolatba hozatal (tipikusan külső megjelölések). Ide sorolhatóak azon magatartások, mikor egy híresség az adott terméket használja a reklámban, a terméket ajánlja, vagy egyébként a reklámban másmilyen módon fel van tüntetve és a termékkel kapcsolatba van hozva.

Ide sorolhatóak meglátásunk szerint továbbá a más jogtárgyakhoz kapcsolódó függő jogi helyzetek, amelynek alapja a személyiségi jog (külső megjelölések). Ide tartozik az, ha valaki más személy jogát azzal sérti, ha nevét, képmását bejegyezteti védjegyként, domainnévként, cégnévként lajstromoztatja, felhasználja, használja.

VI. 6. A jogtárgy feletti rendelkezési jog megléte

Egy jogtárgy egy adott személy érdekkörébe való tartozás szempontjából negatív irányban úgy határozható meg, hogy az adott jogtárgy nem képezi közkinccs tárgyát, az nem vált közkinccsé. A közkinccsé válás szempontjából az vizsgálendő, hogy az alkotás nem vált bárki számára hozzáférhetővé; az nem vált közkinccsé, amit nem lehet szabadon felhasználni.¹⁰⁷ A személyiségi jegyek kereskedelmi felhasználása során a közkinccsé válás tekintetében általában nem a titokban tartásnak van jelentősége (kivétel pl. a magántitok). A hozzáférhetővé válás, illetve a szabad felhasználás kérdése szempontjából az a jelentős, hogy a személyiség és a tárgyasult személyiségi jegy elválása mennyiben valósult meg. Az elválás zsinórmértéke elsősorban az lesz, hogy harmadik személyek mennyiben tekintik úgy, hogy a személyiségi jog jogosultjának rendelkezési joga fennáll-e az adott személyiségi jegyen. A közkinccsé válás tulajdonképpen annak negatív megfogalmazása, hogy a jogosult érdekköréből a jogtárgy kiesik. Ezt megfordítva tehát az nem vált közkinccsé, amely valamely személy érdekkörébe tartozik, azaz külső szemlélők a jogtárgy felett a jogosultnak rendelkezési jogot tulajdonítanak. A közkinccsé válásnak számtalan módja képzelhető el, legtípikusabb ilyen az, ha a személy halála után hosszabb idő eltelik;¹⁰⁸ ugyanígy ha egy megjelölés fajtanévvé válik, mint a Ritz név.¹⁰⁹

A halállal a név, képmás védjegyként való bejegyzéséhez az örökösök hozzájárulása szükséges, egyébként az a személyiségi jogot sérti,¹¹⁰ s ebből arra következtethetünk, hogy e személyiségi jegyek a halállal nem is válnak közkinccsé. Ebben az esetben az örökösöknek valaminemű rendelkezési joga kell, hogy maradjon e tárgyasítható jegyek felett. Hasonló módon nem válik közkinccsé egy megjelölés akkor, ha egy másik személynek rendelkezési joga keletkezik a személyiségi jegyen akár szerződéssel, akár huzamos használattal. Nem válik közkinccsé a személyiség külső megjelölése akkor, ha nyilvánosságra hozzák, mert lényege pont abban rejlik, hogy az adott személyt idézi fel külső szemlélők számára.¹¹¹

¹⁰⁷ uo.

¹⁰⁸ A német jogalkalmazási gyakorlatból l. NJW 2001, 615 – Johann Sebastian Bach, GRUR 1998, 1021 – Mona Lisa.

¹⁰⁹ K. 1939. máj. 19. — P IV. 1753/1939. („Ritz II.“).

¹¹⁰ BH 1993. 548. („CHAGALL“); Pablo Picasso vonatkozásában l. Gödölle István: Vt. 5. §. In: Faludi Gábor – Lukácsi Péter (szerk.): A védjegy törvény magyarázata. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 164. o.

¹¹¹ Ellentétes: BH 1999. 252. („Mindannyian mások vagyunk!“).

VI. 7. Jogellenesség és felróhatóság

Természetesen lehet szó arról is, hogy köz- vagy magánérdek a személyiségi jog felhasználását korlátozza. Ilyen lehet a közszereplői minőség, a véleménynyilvánítás és a művészet szabadsága, ilyen lehet a társadalom információs érdeke, s más hasonló kifogások és ellenjogok, amelyeknél fogva a személyiségi jog jogellenessége kizárt. A jogsértés vizsgálata során, az általános személyiségi joghoz hasonlóan, az érdekmérlegelésnek van óriási szerepe. Hiába állapítható meg sokszor a vagyoni személyiségi jog megsértése, mégis a közfelfogás szerint sokszor más érdeke erősebb. Az érdekmérlegelés az általános személyiségi jogtól annyiban tér el, hogy a vagyoni érdek a személyi pillanat mellé betolul, s így az nem szűkül az eszmei érdekre. Jóllehet a jogsértés, a jogellenes tárgyasítás a legtöbb esetben tényállásszerű, azonban az érdekmérlegelés a jogellenességet legtöbb esetben kizárja. A jogellenesség tekintetében nehéz általános megállapításokat tenni, mások jogai és a közérdek behatolhat a felhasználás élc jellege miatt a véleménynyilvánítás, illetve a művészeti élet szabadsága okán, de akár más személyek vallásos érzülete által is. A vizsgálat során a kereskedelmi forgalomból, és abból kell kiindulni, hogy a közmegegyeződés milyen felhasználások esetében követeli meg a személyiségi jog felhasználásáról való lemondást vagy annak átengedését ellenérték fejében. A jogellenesség, illetve annak kizárása tehát mindig a konkrét esetben vizsgálandó, és az általános közfelfogás alapján ítélandó meg. A jogsértő felelősségének vizsgálata nem a vagyoni személyiség tényálláselemeiből, hanem az alkalmazandó jogkövetkezményekből (kártérítés) adódik.

VII. A vagyoni személyiség jogi jellegének egyes kérdései

A vagyoni személyiség kontúrvonalainak megerősítése, rendszerszintű elhelyezése tekintetében beszélni kell a specialitásáról az általános személyiségi joghoz képest, a személyi és vagyoni viszonyok monizmusáról a vagyoni személyiségen belül, a védelem időbeli terjedelméről, illetve a megsértés jogkövetkezményeiről. A vagyoni személyiségi jog itt csupán körvonalazódik, tekintsük ezt öntőformának.

VII. 1. Származékos jogszerzés

Egy jog származékos szerzése alatt azt értjük, ha a jogszerző tényállásban valamely más jog szerepel a tényállás elemeként. Ezen belül származékos jogalapításról, másnéven a jog átruházásáról akkor beszélhetünk, ha a régi jog megmarad, és eltérő tartalmú új jog keletkezik.¹¹² A vagyoni személyiségi jog a személyiségi joghoz képest ilyen speciális, származékos jogalapítással keletkező jogosultság. Míg az általános személyiségi jog az embert jogképességétől, születésétől kezdve megilleti, addig a vagyoni személyiség kialakul, fejlődik, s az egyén önmegvalósításának különös vonatkozását képezi. A származékos úton szerzett vagyoni személyiség vonatkozásában – ha azt átruházták – azonban korlátként is jelentkezhet a személyiségi jog mint régi jog,¹¹³ hiszen a személyiségtől való elválás sosem lehet teljes, s a személyiségről való joglemondást nem lehet kiterjesztően értelmezni. Másként megfogalmazva a védelem ekkor is a személyiségre vonatkozik, s nem csak azon javakra, amelyek a külvilágban tárgyasílnak.

¹¹² Szladits Károly: Magánjogi tényállások. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog I. Grill, Budapest, 1941. 250-251. o.

¹¹³ Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 21007/1992. („Láng“).

VII. 2. Viszonya a generálklauzulához

A vagyoni személyiség általunk körülhatárolt feltételeinek megvalósulásával új alanyi jog keletkezik. Ez az alanyi jog, jóllehet az általános személyiségi joghoz hasonló jogtárgyat véd, azonban tulajdonságai lényegesen eltérnek tőle. A vagyoni személyiség részjogosultságai ugyanis átruházhatóak, örökölhetőek, tárgyasíthatóak és legfontosabb jellemzőként vagyoni értékkel bírnak. Ezen vagyoni érték és a személyiséghez való elválaszthatatlan kapcsolat a német dogmatikában is uralkodó felfogású monista elvet látszik támogatni, szintén hasonlóan a szerzői jog szabályozásához.

A vagyoni személyiség eltérő alanyi jogi jellegénél fogva igényhalmazatot implikál, s specialitása folytán az általános személyiségi joghoz képest elsőbbséget élvez. A német bírói gyakorlat ebből a szempontból nem tesz különbséget, hanem egy jogként kezeli a két alanyi jogot, s az eset körülményeire bízva annak eldöntését, vagyoni részekkel bír-e az adott személyiségi jog. Ott e homályos megoldás nemcsak a magánjog, hanem az alkotmányjog szintjén is jelentkezik, ugyanis mindig a konkrét esettől függ, hogy alkotmányos védelemben részesül-e a személyiségi jog, vagy pusztán a bírói jogfejlesztés által létrehozott vagyoni vonatkozásokról beszélünk, amelyek ilyen védelem alatt nem állnak. A német jog ezen megoldása az elmaradt személyiségi jogi kodifikációra vezethető vissza, illetve a judikatúra "személyiségi jogi aktivizmusára", amely a személyi szemléletet kodifikáció hiányában is végig akarja vinni.

Az általunk felállított dogmatikai rendszerben a vagyoni személyiség, szemben *Beuthien* álláspontjával, nem egy külön leválasztott vagyoni jog, "személyiségkép", azon oknál fogva, hogy mi a személyiség kívül világban megjelenő, tárgyasítható személyiségi jegyeit nem tekintjük a személyiségi jogról teljes mértékben leválaszthatónak. Sokkal inkább összefonódik ez a személyiséggel, enélkül ugyanis egy korlátlan rendelkezési jog kerülne megkonstruálásra. A vagyoni személyiség ugyanakkor nem azonosítható a mi felfogásunkban *Götting* álláspontjával sem, aki az általános személyiségi jogot tekinti olyan jognak, amelyben a vagyoni és személyi viszonyok keverednek. Mi az általános személyiségi jogot tekintjük kiindulópontnak, amelyből, a fent vázolt feltételek megvalósulásával, létrejöhet egy vagyoni értékminőséggel, felhasználhatósággal bíró különös személyiségi réteg, a vagyoni személyiségi jog, mint *önálló* alanyi jog. A vagyoni személyiség vagyoni és a nem vagyoni elemeket is tartalmaz, s létrejöttével az általános személyiségi jog, mint nem vagyoni jogosultság továbbra is fennáll, a kettő azonban egymástól különbözik, s a vagyoni személyiség átruházása és öröklése által a jogosultja is elválhat az általános személyiségi jog jogosultjától.

VII. 3. A szellemi alkotási jelleg

A vagyoni vonatkozások, a bírói gyakorlat által rendelkezési jognak¹¹⁴ nevezett jogosultság felveti azon kérdést, vajon nem vált-e a személyiség egy szférája egyfajta szellemi alkotássá (pontosabban önállótlan vagyoni immateriális joggá). Ehhez annak a vizsgálata szükséges, fennállnak-e a szellemi alkotásként való kezelés feltételei, amelyeket a korábban hézagmentes oltalomnak nevezett szubszidiárius klauzula határoz(hat) meg.

A jogirodalom általában nem tartalmaz minden szellemi alkotásra alkalmazható feltételrendszert, nem sorolja fel, mely feltételek teljesülése esetén tekinthetünk valamit szellemi alkotásnak. Ahhoz, hogy a logikai műveletet, a szillogizmust el tudjuk végezni, s álláspontunkat igazolni tudjuk, valamely feltételt, feltételeket vizsgálnunk kell. Ennek okán

¹¹⁴ BDT 2015. 70. („Élesztőtábletta“).

került a választásom a magyar jogban korábban ismert hézagmentes oltalom generálklauzulájára. A szellemi alkotási jelleg másképpen is megindokolható, deklarálható, azonban ezt tartottam legkonkrétabb feltételrendszernek, amely feltétele a társadalmi felhasználhatóság tekintetében vizsgált tárgyiasulás a személyiségi jogi jogirodalomban is megjelenik mind *Balás P. Eleméernél*, mind *Törő Károlynál*, amely ennek legitimációját erősíti. A hézagmentes oltalomnak nem tulajdonítunk normatív hatást, s annak hasznossághasztalansága tekintetében sem kívánunk állást foglalni, csupán érvként használjuk fel feltételeit, hogy a vagyoni személyiségi jog szellemi alkotási, immateriális vagyoni jogi karakterét alá tudjuk támasztani a szellemi alkotások feltételrendszerének irányából. *Götting* az eszmei javak, illetve a vagyoni jogok közé sorolás szempontjából a jogok átruházhatóságából, lemondhatóságából és örökölhetőségéből indul ki.

A védelem feltétele a hézagmentes oltalom szempontjából, hogy a megjelölés

- 1) társadalmilag széles körben felhasználható legyen és
- 2) ne váljon közkinccsé.¹¹⁵

A társadalmi felhasználhatóság akkor állapítható meg, ha az eredmény a) tárgyiasulhat, illetve b) amely hasznosítható, utánozható, alkalmazható.¹¹⁶ A tárgyiasíthatóság szempontjából, mi a személyiségi jogokon belül két csoportra különítettük el azokat: a személlyel, a személyiséggel elválaszthatatlanul összefonódott vonatkozások, illetve azon külső megjelölések és ismeretek, amelyek bizonyos mértékben elválnak. Ezen utóbbiakat mi tárgyiasítható személyiségi jegyeknek neveztük, amelyek esetén a személyiségtől való távolodás mérhető, s a személyiségi jogok ekkénti igénybevétele társadalmunkban jelenlevő jelenség. A tárgyiasításnak ekkénti meghatározása egyrészt ahhoz vezet, hogy kizárásra kerülnek azon személyiségi jogok, amelyek esetén nem beszélhetünk "dologiasodásról", másrészt ahhoz, hogy dogmatikailag csak azon jegyek kerüljenek be a vagyoni személyiségbe, amelyek esetén a kommercializálódás a gyakorlatban valóban megjelenik. A társadalmi felhasználhatóság másik feltétele a hasznosíthatóság, alkalmazhatóság és utánozhatóság vonatkozásában a vagyoni személyiség meghatározása tekintetében a tárgyiasított felhasználást nem általánosságban véve, hanem kizárólag a vagyoni érdekkörbe eső, esetcsoportok szerint meghatározott felhasználást tekintjük a vagyoni személyiségi jog részének. A vagyoni érdekkör, a "haszonszerzési célzat" mint a felhasználás esszenciája ugyanis alkalmas arra, hogy a pusztán nem vagyoni, ideális érdekek körében történő tárgyiasult használatot kizárja, anélkül azonban, hogy a vagyoni személyiségen belüli vagyoni-személyi viszonyok esetében is ugyanezt tenné.

A vagyoni személyiségi jog tekintetében további feltételnek tekintettük a személyiség ismertté válását vagy a tárgyiasult használatba vételét. Ezen két feltétel valamelyikével kerül sor ugyanis arra, hogy a személyiség, illetve a személyiségi jegy vagyoni értékkel bírjon. Ez azonban nem további tényállási elem, hanem sokkal inkább az előbb említett felhasználáshoz kapcsolódóan a vagyoni értékminőség mérésére szolgál. A tárgyiasult személyiségi jegy vagyoni érdekkörben való felhasználása ugyanis mindenképpen vagyoni értéket mutat fel, annak értéke mintegy a helyettesíthetetlen dolgok analógiájára az eset összes körülménye alapján dönthető el.¹¹⁷

A közkinccs negatív feltétel, s elsősorban a tárgyiasuláshoz kapcsolódik. A közkinccsé válás a "dologiasodás zsinórmértéke". A közkinccsé válás szempontjából ugyanis az vizsgálendő, hogy a személyiségi jegyet nem lehet szabadon felhasználni.¹¹⁸ Azokban az

¹¹⁵ Analógan a 1977. évi IV. törvény 86. § (3) bekezdését alkalmazva.

¹¹⁶ Törő Károly: A személyiség és a szellemi alkotások védelme a módosított Polgári Törvénykönyvben. In *Magyar Jog* 1978, 982. 991. o.

¹¹⁷ A kép mint személyiségi jegy vagyoni értéke során a Szegedi Ítéltábla által figyelembevett szempontok: *BDT* 2015. 70. („Élesztőtabletta”).

¹¹⁸ Törő 1978: 991. o.

esetekben ugyanis, ha a személyiségi jegy elveszíti személyes jellegét, és a közfelfogás nem tulajdonít a jogosultnak rendelkezési jogot a személyiségi jegy felett, úgy az közkinccsé válik. A szellemi alkotásokhoz hasonló tulajdonsága e személyiségi jegyeknek az, hogy a tárgyiasítás, a felhasználás nincsen helyhez és időhöz kötve, azt bárki megsértheti, attól függetlenül, hogy az elkövetővel személyes kapcsolatba került-e, amely tulajdonság a szellemi alkotásokkal azonos. Ez az időtől és helytől független tárgyiasítás, jogsértés egybevág a személyiségi jogon belül tapasztalható azon jelenséggel, miszerint a jogsértő és jogosult közötti távolság nő.

Ezek alapján a hézagmentes oltalom által támasztott feltételek maradéktalanul megvalósultak. A tárgyiasult személyiségi jegyek társadalmilag széles körben felhasználhatóak és nem váltak közkinccsé, amelynek okán a tárgyiasult személyiségi jegyek szellemi alkotásnak, s így átruházható és örökölhető jogosultságnak, tekintendők. A polgári jogi kodifikáció során azonban a hézagmentes oltalom szabályától a jogalkotó eltekintett,¹¹⁹ s a szellemi alkotások *numerus clausus*a okán a jogalkotói beavatkozás ebben a tekintetben szükséges lehet. Az analógia feltételei fennállnak, illetve egy esetleges hézagmentes oltalmi klauzula esetén a teleologikus redukció feltételei állnának fenn.

VII. 4. Poszt-mortem védelem

A kegyeleti jog tényállása (Ptk. 2:50. §) a meghalt ember emlékét védi, s így az az eszmei, ideális jellegű sérelmek ellen nyújt védelmet. A Kúria (akkor: Legfelsőbb Bíróság) a kegyeleti jogot, az elhalt emlékének megsértését nem az elhunyt személy személyiségi jogának tekinti, hanem a hozzátartozók joga sérelmének.¹²⁰ A bírói gyakorlatban a kegyeleti jog a holttesttel való rendelkezés által jelenik meg, másrészt nevesített személyiségi jogok sérelme mentén.¹²¹ Ezen tényállások tulajdonképpen egy speciális generálklauzulát képeznek a személyiségi jogon belül, amelynek többlétevényállási elemét az elhunyt személy emlékének a megsértése képezi. A jogirodalomban és a joggyakorlatban nem jelent meg olyan elmélet, amely ezen "továbbélő" személyiségi jegyekre helyezné a hangsúlyt a kegyeleti jog keretében, s ezek felhasználása az ezekkel való rendelkezés a kegyeleti jogot nem is sérti általában.¹²²

A kegyeleti jog konstrukciójából adódó probléma, hogy nem ad választ arra sem, hogy miért kell az örökösök hozzájárulása a név¹²³ védjegyként való bejegyzéséhez. A kegyelet ugyanis a meghalt ember méltó emlékezetét védi. A hozzájáruló nyilatkozat örökösökhöz való kötése azonban már egy olyan rendelkezési jogot jelent, amely a kegyeleti jog által nincsen lefedve. Ennek jogalapja tehát nem is helyezhető el itt, s meglátásunk szerint a vagyoni személyiségi jog lehet az, amely egy halál után fennmaradó rendelkezési jogot jelenthet. A hozzájáruló nyilatkozat jogalkalmazó szervek általi megkövetelése (pl.: más személy joga, mint relatív kizáró ok védjegyeknél) ugyanis valamilyen jogalapon kell hogy nyugodjék, erre azonban a kegyeleti jog nem képes.

Lényegében már *Bozóky Alajos* is amellet áll ki, hogy a védelem nem szűnhet meg a

¹¹⁹ Faludi Gábor: Szerzői jog és iparjogvédelem. In: Vékás Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Complex, Budapest, 2008. 383. o.

¹²⁰ BH 1980. 377. („Kányák“).

¹²¹ Törő Károly: A személyhez fűződő jogok érvényesítésének rendje. In: Petrik Ferenc (szerk.): A személyiség jogi védelme. KJK, Budapest, 1992. 211-222.; Görög Márta: A kegyeleti jog és nem vagyoni kártérítés. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2008. 22-52. o.

¹²² Menyhárd: i.m. 79. o.

¹²³ BH 1993. 548. („CHAGALL“); Pablo Picasso vonatkozásában I. Gödölle, 2014. 164. o.; A német jogalkalmazási gyakorlatból a szabad felhasználásra I. NJW 2001, 615 – Johann Sebastian Bach, GRUR 1998, 1021 – Mona Lisa.

halállal: „*valamely dolognév valamely személyi hatáskör bizonyos alkatelemének megjelölésére is szolgálhat és mint ilyen a személyiség igen becses javát képezheti, amidőn az ilyen jegy alkotóját vagy jogutódját [sic!] a személyiségi jogánál fogva [sic!] szintén törvényes oltalom kell hogy illesse azok ellen, akik avval a jeggyel visszaélnék.*“¹²⁴

A másik súlypontos kérdés ezzel kapcsolatban, meddig illetheti meg a jogosultakat az elhunyt személyiségi jegyeivel való rendelkezés, s mikortól válik az közkinccsé, azaz bárki által felhasználhatóvá. *Görög Márta* a szerzői jog analógiájára 70 éves időre tesz javaslatot.¹²⁵ A királyi Kúria egy, a szerzői jog alá nem vonható személyiségi jogsértés esetében nem a szerzői személyiségi jogokra irányadó 50 éves határidőt¹²⁶ alkalmazta, hanem a védelmet addig látta indokoltnak, ameddig a kegyelet azt megkívánja.¹²⁷ A német jogban a bírói gyakorlat 10 éves határidőt állapít meg.¹²⁸ Az egyes személyiségek, az eset körülményeinek nagyfokú változatosságára tekintettel a védelem addig illeti meg a jogosultakat (örökösöket), ameddig a külső szemlélő, a kereskedelmi forgalom a személyiségi jegy felett rendelkezési jogot tulajdonít az adott személyeknek.

A személyiségi jegyek, javak mint a személyiség megnyilvánulásai már nem jelentenek negatívumot a külvilággal szemben, hanem sokkal inkább fennmaradnak – mint ahogyan a személyiség is fennmarad a halál után¹²⁹ –, azokkal rendelkezni lehet. Ennek a rendelkezési jognak a szabályai, jogosultjai, időbeli és tárgyi terjedelme sem a kimunkált, kodifikált védjegyjogban, sem a személyiségi jogban nem lelhető fel, s arra a jogalkotó a személyiségi jog halállal való megszűnése okán nem is gondolt. A tárgyiasult személyiségi jegyek azonban helytől és időtől függetlenül megsérthetőek, akár a halál után is, pontosan azon oknál fogva, hogy a személyiségtől bizonyos fokban önállósodtak.

VII. 5. A jogkövetkezmények

A személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak megsértése esetén *Jens Petersen* szerint három lehetőség áll a jogosult előtt (ún. háromfokú kárelszámolás): az elmaradt vagyoni előny megtérítését kéri, egy hipotetikus licencdíj fizetését kéri (licencanalógia) az alaptalan gazdagodás szabályai alapján, illetve kérheti a szerzői jogi törvény analógiájára a jogsértéssel elért előny átengedését.¹³⁰ A német jogalkalmazási gyakorlatban ugyanakkor a kártérítés alapú licencdíj-fizetés és a jogalap nélküli gazdagodás a gyakori.

A vagyoni érdekeltőlódás orvoslásának egyik módja a licencanalógia. A licencanalógia¹³¹ alapja az a díj, amelyet a személyiségi jogot sértő személynek fizetnie kellene azért, hogy a jogosult a személyiségi jegyének felhasználását, az azzal való rendelkezést neki engedélyezi vagy az erre való jogot rá átruházza. Vagy ahogy a Szegedi Ítéltábla fogalmaz, a kár összege szempontjából az a meghatározó, hogy "az érintettek megállapodása esetén egy hasonló felvétel felhasználási célú megszerzése milyen értéket képvisel".¹³² A BGH a személyiségi jog vagyoni vonatkozásainak elismerésekor *Marlene Dietrich* lányának szintén analógia alapján ítelt meg licencdíjat *Marlene* személyiségi jegyeinek jogosultalan felhasználásáért.¹³³ A licencanalógia alapja a kártérítési jog (Ptk. 2:53.

¹²⁴ Bozóky: i.m. 481. o.

¹²⁵ Görög 2008: 84. o.

¹²⁶ Kúria P. I. 348/1932.

¹²⁷ C. I. 2193/1934., Jogi Hírlap Dtár 1935. 82.

¹²⁸ NJW 2007, 684 – kinski-klaus.de.

¹²⁹ Balás: i.m. 632. o.

¹³⁰ Petersen, Jens: Postmortaler Persönlichkeitsschutz. In Jura 2008. 271. 273. o.

¹³¹ Licencanalógia lehetősége kereskedelmi név tekintetében l. Görög 2014: 592. o.

¹³² BDT 2015. 70. („Élesztőtabletta“).

¹³³ NJW 2000, 2195 – *Marlene Dietrich*.

§, 6:519. §), aminek fizetését a személyiségi jogok megsértése esetén a Ptk. most is engedélyez. A felhasználás átengedésének ellenértékén túl további vagyonegyszerűsítést eredményezhet a személyiségi jog felhasználásával szerzett, befolyt vagyoni előny, alaptalan gazdagodás.¹³⁴ Egy súlyos balesettel érintett áldozat portréfotójáért sem alaptalan gazdagodás, sem licenccijfizetés iránti igényvel nem lehet fellépni, ha az semleges kontextusban történik.¹³⁵

A személyiségi jog védelme először a kártérítés szankcióján keresztül szűródött be a jogrendszerbe¹³⁶ s a vagyoni nem mérhető károk (sérelmek) orvoslását a bíróságok a kár fogalmának minél tágabb értelmezésével kísérelték meg elérni, ami odáig ment, hogy *defloratio* esetén a házassági esélyek elvesztését, csökkenését kárnak tekintették.¹³⁷ Ennek a folyamatnak a fordítottjára lehetünk figyelmesek azonban napjainkban, a személyiségi jogok jogellenes kereskedelmi felhasználása során, amikor is a bíróság elsősorban a nem vagyoni sérelmi oldalt emeli ki, s a tapadó kárt, a személyiségi jog megsértéséből közvetlenül eredő vagyoni értékcsökkenést nem hajlandó észrevenni. A vagyoni értékcsökkenés csökevényes értékelése szintén a személyiségi jog nem vagyoni jellegére vezethető vissza meglátásunk szerint.

VIII. De lege ferenda

Jelen dolgozatban a személyiségi jogok közül meghatároztuk azon külső megjelöléseket és ismereti jegyeket, amelyeket a tárgyasítható személyiségi jog elnevezéssel illetünk. Ezen jegyek alkalmasak arra, hogy a vagyoni forgalomban részt vegyenek, ha a vagyoni személyiség, mint speciális személyiségi szféra részévé válnak. Álláspontunk alátámasztására visszanyúltunk a személyiségi jog magyar keletkezésének időszakára, s bemutattuk a kortárs német jog eredményeit is, s végső soron azt állapítottuk meg, szemben a német jogelméletben foglalt álláspontokkal, hogy a vagyoni személyiség egy, a szerzői joghoz hasonló személyiségi szféra, amely vagyoni és személyiségi viszonyokat is ötvöz. Az általános személyiségi jogból jön létre, az ahhoz kapcsolódó többtelemekek megvalósulásával, amely által a személyiség speciális értékminőségét képezi ez. Ez a speciális értékminőség, a vagyoni viszonyokkal való vegyülés lehetővé teszi, hogy e személyiségi jegyek átruházhatóak, örökölhetőek, illetve megsértésük esetén vagyoni szankciók alkalmazhatóak legyenek –, illetve hogy a személyiségi jogi szankciók alkalmazási köre konkretizálásra kerüljön.

Mindennek alapján a következő tényállást fogalmazhatjuk meg:

2:56. § [A vagyoni személyiség]

- (1) A vagyoni személyiségi jog részét képezi az a személyiségi jog, amely társadalmilag felhasználható és nem vált közkinccsé.
- (2) Társadalmilag felhasználható egy személyiségi jog, ha
 - a) a személyiség széles körben ismertté vált vagy a tárgyasítható személyiségi jog széles körben felhasználásra került,
 - b) a személyiségi jog tárgyasítható formában felhasználható,
 - c) a használat a jogosult vagyoni érdekkörébe tartozik.
- (3) A személyiségi jog közkinccsé válik akkor, ha a személyiséggel való kapcsolata megszűnik, különösen, ha a jogosult halálától számított hosszabb idő eltelt.

¹³⁴ Védjegybitorlással összefüggésben l. BDT 2008. 207. („Eredeti Pick szalámi“).

¹³⁵ NJW 2012, 1728 – Unfallopfer.

¹³⁶ Elégtétel, kártalanítás megállapítása az Optk. 1330. § alkalmazásával a Curia gyakorlatában: C. 3905/1910.

¹³⁷ Görög 2008: 93-122. o.

- (4) A személyiségi jegyek a jogosult hozzájárulásával átruházhatóak. Az átruházó személyiségi jogát az átruházott személyiségi jegy megszerzőjére tekintettel gyakorolhatja.*
- (5) Aki személyiségi jegye jogellenes tárgyasítása által vagyoni érdekében sérelmet szenved,*
- a) kártérítést követelhet,*
 - b) a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedését követelheti a 6:579. § alapján.*
- Hatályon kívül: Ptk. 2:51. § (1) bek. e) pontja és a Ptk. 2:53. §.*